

Vermeer asztronómusa

A holland „arany évszázad” világát idézi meg a budapesti Rembrandt-kiállítás, melyen több mint 100 alkotó 178 művét tekinthetjük meg. Húsz Rembrandt-festményt láthatunk, míg Vermeertől három alkotást – most először jutottak el Vermeer-festmények Magyarországra.

Budapestre érkezett hát Jan Vermeer van Delft (1632–1675) holland festőzseni alkotása, Az asztronómus. A Szépművészeti Múzeum Rembrandt-kiállításán megtekinthetjük a festmény párját, A geográfust is – legutóbb 1997-ben láthatta a két alkotást a nagyközönség így együtt, Frankfurtban. Az asztronómust a párizsi Louvre-ból kapta kölcsön a Szépművészeti, míg A geográfus a frankfurti Städelisches Kunstinstitutból érkezett. Vermeer csillagászának a biztosítási díja is csillagászati: 20 milliárd forint.

Ez a hatalmas összeg jól mutatja, milyen nagyra értékeli korunk Vermeer zsenijét, persze mindig kérdés, hogy az ilyen óriási összegek valóban kifejezik-e azt, amit számunkra ez az alkotás jelent.

Meglepett, hogy a festmény mennyire kékben-zöldben úszik – az interneten fellelhető különféle reprodukciók nagyon másként mutatják az alkotást. A csillagász zöld selyemkötöse és az asztalterítő kékje dominálja a képet. Nem tudni, ki állt modellt Az asztronómushoz és A geográfushoz (mindkét festményen ugyanaz a fiatalember látható), egyes kutatók szerint Anton van Leeuwenhoek lehet a vásznakon, azonban ezt az elképzelést a legtöbben elvetik.

Az 1668-ban készült festmény a csillagászat felvirágzásának évszázadában keletkezett, a földrajzi felfedezések, a hollandok számára kedvezően alakuló politikai helyzet, a gazdasági fellendülés korszakában. A távcső is holland földön született, és ez az eszköz a Rembrandt-kiállítás több festményén is felfedezhető. Akárcsak az éggömb vagy a földgömb. Ez természetes

is, hiszen a fejlett csillagászati navigáció nélkül elképzelhetetlen lett volna az eredményes hajózás, a tengeri hadviselés vagy éppen a gyarmatosítás.

A távcső feltalálói hollandok voltak (Lipperhey, Janssen és Metius), szemüvegkészítők, lencsecsiszolók, ezért is különösen érdekes Rembrandt fiatalkori festménye, a Szemüvegárus. A távcsövet akár ilyen árusok is függetlenül felfedezhették a lencsék próbálgatása útján – csak éppen nem tulajdonítottak a dolognak jelentőséget, ezért nem is szabadalmaztatták a hatóságoknál.

Vermeer mindenesetre távcső nélkül ábrázolta a csillagászt, aki figyelmesen tanulmányoz egy éggömböt. Mennyire ismerős ez a pillanat! Hiszen ma is így böngésszük az éggömböket! Már csak azért is nagyon oda kell figyelni, mert hiszen az éggömbök hagyományosan „kívülről”, megtükrözve mutatják az égboltot, a csillagképeket. Vermeer csillagásza Jodocus Hondius 1600-as kiadású éggömbjét tanulmányozza. A Rembrandt-kiállításon mi is megvizsgálhatunk egy gyönyörű, 1630-ban készült Blaeu-féle éggömböt – ez egyébként a zirci Reguly Antal Könyvtárban tekinthető meg párjával, a földgömbbel együtt. (A Blaeu-féle éggömb kis részlete látható 2011-es Évkönyvünk hátoldalán.)

Vermeer csillagásza előtt, az asztalon egy nagyon fontos műszer, asztrolábium hever, nem messze tőle Adriaen Metius 1621-ben megjelent A csillagok vizsgálatáról vagy megfigyeléséről című műve pihen kinyitva.

A Szépművészeti Múzeum nagyszerű Rembrandt-kiállítása 2015. február 15-ig tekinthető meg. Aki nem tudja felkeresni a kiállítást, annak a fantasztyikusan részletes www.essentialvermeer.com portált ajánlom, ahol valamennyi Vermeer-képről igen részletes információkat találunk.

Mizser Attila